

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій, обліку та фінансів

Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЛІНЕВИЧ Катерина Юліанівна

УДК 336.1:332.1

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

«Економічні нормативи НБУ як інструмент регулювання банківської діяльності»

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Катерина ЛІНЕВИЧ

Керівник роботи
СТОЙКО Олег Якович
к.е.н., доцент

Житомир – 2023

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту:
ЛІНЕВИЧ Катерини Юліанівни

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту № __ від «__» грудня 2023 р.

Завідувач кафедри _____

к.е.н., професор _____ Дмитро ДЕМА

«__» грудня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Ліневич Катерина Юліанівна захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100 -бальною шкалою _____

за університетською шкалою _____

Секретар ЕК

Тетяна ТОВСТУХА

«__» грудня 2023 р.

АНОТАЦІЯ

Ліневич К. Ю. Економічні нормативи НБУ як інструмент регулювання банківської діяльності. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

В кваліфікаційній роботі здійснено обґрунтування теоретичних засад використання економічних нормативів для регулювання банківської діяльності. Проведено оцінку стану виконання вітчизняними комерційними банками економічних нормативів. Розглянуто напрями підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів.

Ключові слова: банківська діяльність, банківська система, комерційні банки, банківське регулювання, економічні нормативи.

SUMMARY

Linevych K. Y. Economic standards of the NBU as an instrument for regulating banking activities. – Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance». – Polissya National University, Zhytomyr, 2023.

In the qualification work, the theoretical foundations of the use of economic standards for regulating banking activities are substantiated. An assessment of the state of implementation of economic standards by domestic commercial banks was carried out. The directions of increasing the level of compliance with economic standards by commercial banks are considered.

Keywords: banking activity, banking system, commercial banks, banking regulation, economic standards.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
Висновки до Розділу 1	13
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ВИКОНАННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ	14
Висновки до Розділу 2	23
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДОТРИМАННЯ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ	24
Висновки до Розділу 3	28
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У банківській системі України економічні нормативи НБУ відіграють особливу роль, оскільки вони виступають як інструменти регулювання діяльності комерційних банків, а також як граничні межі, недотримання яких може спричинити дестабілізацію банківської системи. Економічні нормативи як інструмент регулювання банківської діяльності забезпечують стабільне функціонування, розвиток банківських установ та виконання ними зобов'язань перед вкладниками та кредиторами. За умов євроінтеграція банківської системи України відповідно до норм та стандартів міжнародної банківської системи виникає посилена необхідність в регулярному моніторингу за дотриманням банками обов'язкових економічних нормативів. Саме тому, дослідження в сфері регулювання банківської діяльності за умов використання економічних нормативів НБУ є актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень вказує на наявність значної кількості наукової літератури, що розглядає економічні нормативи НБУ як інструмент регулювання банківської діяльності. Вчені, такі як Руда О. Л., Сус Л. В., Петик Л. О., Янісів Ю. В., Івченко К. А., Кльоба Л. Г., Мохова Л. Ю., Хаб'юка О., вже здійснили дослідження у цій галузі. Незважаючи на вагомий внесок вчених, виникає необхідність детального аналізу виконання економічних нормативів банками з врахуванням політичних, економічних, соціальних аспектів

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування використання економічних нормативів комерційними банками та розробка напрямів удосконалення регулювання банківської діяльності.

Для досягнення поставленої мети в роботі постають такі завдання:

- розкрити теоретичні аспекти використання економічних нормативів як інструменту ефективного регулювання банківської системи;
- оцінити стан банківської системи України та рівень виконання економічних нормативів по системі та в розрізі окремих банків;

- визначити напрями удосконалення регулювання банківської діяльності;
- розробити напрями підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів.

Об’єкт та предмет дослідження. Об’єктом дослідження є процес виконання економічних нормативів НБУ як інструменту регулювання банківською діяльністю. Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти дотримання економічних нормативів вітчизняними комерційними банками.

Методи дослідження. Для дослідження тематики кваліфікаційної роботи використовувалися такі методи: абстрактно-логічний (для визначення сутності економічних нормативів), статистико-економічний (для визначення сучасного стану та виконання економічних нормативів банківської системи), метод спостереження, метод порівняльного аналізу, PEST-аналіз (для проведення дослідження ринкових тенденцій банківської системи), метод експертних оцінок (для оцінки реального стану банківської системи), трендовий аналіз (для прогнозування обсягів регулятивного капіталу банківської системи).

Елементи наукової новизни одержаних результатів. В процесі дослідження узагальнено теоретичні підходи до оцінки виконання стану виконання вітчизняними комерційними банками економічних нормативів, на основі праведного дослідження запропоновано напрями удосконалення регулювання банківської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати досліджень можуть бути використані для забезпечення фінансової стабільності банківської системи, а також посилення прозорості банківської діяльності, щоб прискорити інтеграцію банківської системи України в міжнародну банківську систему.

Інформаційна база дослідження: нормативно-правове забезпечення використання економічних нормативів в банківській системі України; річні фінансові звіти та періодичні статистичні огляди НБУ, матеріали друківаних та

інтернет засобів масової інформації стосовно економічних нормативів регулювання банківської діяльності тощо.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи були викладені в доповідях автора на тему:

- «Теоретичні засади використання економічних нормативів для регулювання банківської діяльності», оприлюднено на науково-практичній конференції «Студентські наукові читання – 2022» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт на факультеті інформаційних технологій, обліку та фінансів. Житомир : Поліський національний університет, 2022;

- «Напрями підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів», оприлюднено на III міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Цифрова трансформація фінансової системи України та країн V-4 в умовах євроінтеграції»: збірник тез (Дубляни, 26 квітня 2023 р.). Частина III. Дубляни: ЛНУП, 2023;

- «Оцінка стану виконання вітчизняними комерційними банками економічних нормативів», оприлюднено на IX Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Фінансові інструменти регіонального розвитку»: збірник праць учасників (27 жовтня 2023 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2023.

- «Підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів», оприлюднено на науково-практичній конференції «Студентські наукові читання – 2023» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт на факультеті інформаційних технологій, обліку та фінансів. Житомир : Поліський національний університет, 2023.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота включає: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (42 найменувань). Основну частину роботи викладено на 28 сторінках комп'ютерного тексту. Ілюстративний матеріал дослідження представлено у вигляді 9 таблиць, 2 рисунків, 2 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Важливими чинниками для інтеграції України в Європейський Союз є надійність та ефективність вітчизняного банківського сектору. Сильна та розвинута банківська система не можлива без ефективного регулювання банківської діяльності та нормативно-правового забезпечення.

Функції банківського регулювання і нагляду покладено на Національний банк України на основі індивідуальності та консолідованості за діяльністю банків та банківських груп у передбачених законодавством України межах.

Поняття «державне регулювання банківською діяльністю» чи «банківське регулювання» безліч науковців трактують по-різному.

На нашу думку, Івченко К. А, державне регулювання діяльності банків – репрезентація системи заходів, за допомогою яких держава через центральний банк (або інший уповноважений орган), шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, які визначають основи банківської системи, регулюють напрями діяльності банків, забезпечують їх стабільне функціонування та визначають відповідні заходи впливу з боку держави в особі відповідних органів на суб'єктів банківської системи [7].

Кльоба Л. Г. стверджує, що «державне регулювання банківської діяльності» – це розробка та застосування державними органами заходів та інструментів впливу на банківську діяльність з метою забезпечення стабільності банківської системи і зростання вітчизняної економіки [8].

Мохова Л. Ю. вказує на те, що державне регулювання банківської діяльності також може розглядатися як система важелів впливу держави на банківський сектор, яка через засоби (інструменти, форми, методи) забезпечує досягнення єдиної мети – ефективне функціонування фінансового сектору економіки України [18].

На погляд Хаб'юка О. «банківське регулювання» – це формування та застосування державою заходів впливу на банківську сферу для досягнення державних цілей [39].

Відповідно до ЗУ «Про Національний банк України» банківське регулювання є однією із важливих функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [28]. При цьому головною метою регулювання банківської діяльності перш за все виступає безпека та фінансова стабільність банків, захист зобов'язань перед вкладниками та кредиторами, а також сталий розвиток.

З вище наведених термінів випливає, що завданнями банківського регулювання є:

- забезпечення дотримання інтересів держави та учасників банківської діяльності;
- забезпечення фінансової стабільності банківської системи, уникнення монополізації, процесу безперервного грошового обігу і платіжно-розрахункової системи та інше.

Згідно із Законами України «Про Національний банк України», «Про банки і банківської діяльності», а також з метою забезпечення стабільної діяльності банків і їх регулювання та інтересів вкладників Правлінням Національного банку України запроваджено низку економічних нормативів, що є обов'язковими до виконання комерційними банками.

Групи економічних нормативів та самі нормативи, а також порядок їх розрахунків, подання звітності і низку інших вимог до комерційній банків зазначенні в Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні». Наразі налічується вісім економічних нормативів регулювання банківської діяльності, три коефіцієнта та два ліміти.

Групи економічних нормативів комерційних банків, що є обов'язковими до виконання, наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Групи та види економічних нормативів

Групи економічних показників	• Нормативи капіталу	Економічні нормативи	H1 – норматив мінімального розміру регулятивного капіталу
	• Нормативи ліквідності		H2 – норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу
			H3 – норматив достатності основного капіталу
	• Нормативи кредитного ризику		LCR _{ВВ} – норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами
			LCR _{ІВ} – норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за в іноземній валюті
			NSFR – норматив коефіцієнта чистого стабільного фінансування
			H7 – норматив максимального розміру кредитного ризику до одного контрагента
			H8 – норматив великих кредитних ризиків
			H9 – норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями пов'язаними з банком особами
	• Нормативи інвестування		Л13-1 – ліміт ризику загальної довгої відкритої валютної позиції
			Л13-2 – ліміт ризику загальної короткої відкритої валютної позиції
			H11 – норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою
H12 – норматив загальної суми інвестування			

Джерело: складено за [27].

Методика розрахунку економічних нормативів регулюється Постановою «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» та зазначається, що основою для розрахунку економічних нормативів банківської діяльності H2, H3, H7, H8, та H9 виступає регулятивний капітал банку (показник H1), для LCR_{ВВ}, LCR_{ІВ} та NSFR – це співвідношення активів до зобов'язань, для H11 та H12 є статутний капітал банку. Розрахунок економічних нормативів та комбінованого буфера капіталу банки проводять на підставі щоденних балансів і додаткових даних [27].

В умовах економічної нестабільності з метою забезпечення фінансової стійкості банків НБУ встановлює відповідні вимоги для формування банками так званих буферів капіталу, що використовуються ними для підвищення протистояння ризикам та виконання економічних норм. До буферів капіталу

включають: буфера консервації, контрциклічні буфера та буфера системного ризику, а також для системно важливих банків встановлюється буфер системної важливості.

Нормативне значення економічних нормативів встановлюється відповідно до різних видів банків:

- загально нормативне значення для будь-якого банку;
- для системно важливих банків – це банк, діяльність якого впливає на стабільність усієї банківської системи [24, 28];
- для спеціалізованих ощадних банків – це банки, пасиви яких більше ніж на 50 відсотків складаються з вкладів фізичних осіб;
- для спеціалізованих банків довірчого управління – це банки, обсяг операцій яких за договорами довірчого управління складають 100 і більше відсотків активів банку.

Детальні нормативні значення обов'язкових економічних нормативів в розрізі системо важливих та спеціалізованих банків наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Значення економічних нормативів, які регулюють банківську діяльність в Україні

Економічний норматив	Нормативне значення
H1 – норматив мінімального розміру регулятивного капіталу	не менше 200 млн грн
H2 – норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	не менше 10 %; для спеціалізованих банків дочірнього управління – не менше 20 %
H3 – норматив достатності основного капіталу	не менше 7 %
LCR _{ВВ} – норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами	не менше 100 %
LCR _{ІВ} – норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за в іноземній валюті	не менше 100 %
NSFR – норматив коефіцієнта чистого стабільного фінансування	не менше 90 %
H7 – норматив максимального розміру кредитного ризику до одного контрагента	не більше 25%; для системно важливих банків – не більше 20 % для спеціалізованих ощадних банків – не більше 20 %; для спеціалізованих банків дочірнього управління – не більше 15 %

Продовження таблиці 1.2

Н8 – норматив великих кредитних ризиків	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу
Н9 – норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями пов'язаними з банком особами	не більше 25%; для спеціалізованих ощадних банків – не більше 20 %; для спеціалізованих банків дочірнього управління – не більше 20 %
ЛІ3-1 – ліміт ризику загальної довгої відкритої валютної позиції	не більше 5%;
ЛІ3-2 - ліміт ризику загальної короткої відкритої валютної позиції	не більше 5%;
Н11 – норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	не більше 15 %
Н12 – норматив загальної суми інвестування	не більше 60 %

Джерело: складено за [27].

Виконання даних нормативів Національного банку України є обов'язковим, банки самостійно розраховують економічні нормативи та комбіновані буфери, а після отриманих результатів подають звітності до НБУ. Національний банк України у свою чергу здійснює контроль за дотриманням економічних нормативів комерційних банків. Оскільки економічні нормативи НБУ є факторами попередження перших ознак кризового стану у банку, то своєчасне оприлюднення складених звітностей та якісний контроль за їх виконанням забезпечить стабільну та розвинуту банківську систему.

Впродовж останніх років у банківській сфері вживаються необхідні заходи щодо удосконалення регулювання діяльності комерційних банків і наближення його до міжнародних стандартів, однак залишаються невирішеними окремі питання, а саме: «недосконалість контролю за наявністю у банках адекватних систем управління ризиками; низький рівень практичної реалізації пруденційних вимог, зокрема, у частині здійснення операцій з інсайдерами та дотримання нормативів великих кредитних ризиків; відсутність належного контролю за наявністю у банків положень, практики та процедур щодо протидії відмиванню доходів, набутих злочинним шляхом та ін.» [2].

Висновки до Розділу 1

1. Визначено, що банківське регулювання – це комплекс заходів, які проводить Національний Банк України з метою регулювання діяльності банків за допомогою нормативно-правових актів, що визначають базисні основи функціонування банківської системи, а також встановлюють заходи впливу на комерційні банки у разі порушення чинного законодавства.

2. Встановлено, що інструментами регулювання банківської діяльності Національного банку України є економічні нормативи, які мають певні нормативні значення та поділяються на чотири групи. Групи економічних нормативів НБУ: нормативи капіталу (Н1, Н2 та Н3); нормативи ліквідності (LCRBB та LCRIB, NSFR); нормативи кредитного ризику (Н7, Н8, Н9 та Л13-1 та Л13-2); нормативи інвестування (Н11 та Н12).

3. Національний банк України постійно оновлює та впроваджує зміни в структурі економічних нормативів відповідно до міжнародних та європейських норм і стандартів, а також економічної ситуації в нашій державі.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ ВИКОНАННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ

Створити надійну та розвинуту банківську систему неможливо без постійного регулювання центральним банком діяльності банківських установ. Тому здійснення регулярного моніторингу за дотриманням банками обов'язкових економічних нормативів з боку НБУ набуває особливого значення. Своєчасним і фаховим реагуванням на ризики, що постають перед банківськими установами, центральний банк запобігає виникненню багатьох проблем.

Оцінити рівень виконання вітчизняними комерційними банками економічних нормативів можна на основі наглядової статистики Національного банку України та з отриманих даних провести діагностику стану банківської системи

На основі даних НБУ проаналізуємо кількість діючих банків в банківській системі України за останні десять років, (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість діючих банків в банківській системі України за 2013-2022 рр.

Показник	Рік									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість діючих банків:	180	163	117	96	82	77	75	74	71	67
• з них: з іноземним капіталом	49	51	41	38	38	37	35	33	33	30
• у т. ч. зі 100% іноземним капіталом	19	19	17	17	18	23	23	23	23	22

Джерело: складено за [21].

Станом на кінець 2022 р. банківська система України налічує 67 банків, з них 30 банків з іноземним капіталом та 22 зі стовідсотковим іноземним капіталом. За останні десять років відбулися значні зміни в структурі банківської системи, що зумовлені впровадженням Національним банком України рішень щодо політики оздоровлення банківської системи, вимогами Міжнародного

валютного фонду та воєнним станом в країні. Це, як наслідок, спричинило втрату банками ліцензій на здійснення своєї діяльності

Здійснивши моніторинг структури та структурних зміни в банківській системі України за останні десять років, проведемо оцінку рівня виконання вітчизняними комерційними банками економічних нормативів (табл. 2.2).

При проведенні аналізу, обов'язково, слід враховувати зміни щодо економічних нормативів, внесених до постанови «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків України», на основі прийнятих рішень Правлінням НБУ:

- у 2015 р. введено новий показник Н9 – норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами, для обмеження операцій з пов'язаними особами;
- у 2019 р. у зв'язку із впровадженням більш ефективних нормативів коефіцієнта покриття ліквідності $LCR_{ВВ}$ та $LCR_{ІВ}$ відбулася скасування розрахунку нормативів Н4 та Н5. А також впроваджено новий норматив достатності основного капіталу Н3;
- у 2022 р. Національний банк скасував норматив короткострокової ліквідності (Н6) у зв'язку із запровадженням сучасного показника ліквідності NSFR, що враховує не лише статистичні данні, а й реально наявних і необхідних обсягів стабільного фінансування.

Аналізуючи рівень економічних нормативів в цілому по системі, необхідно вказати що нормативи $LCR_{ВВ}$ та $LCR_{ІВ}$, NSFR, Л13-1 та Л13-2 не розраховуються.

В цілому, протягом 2013-2022 рр. економічні нормативи виконувалися згідно з нормативними значеннями, окрім нормативу Н9. Спостерігається, що у 2015-2016 рр. банківська система України перебувала в найгіршому становищі, адже це перші роки початку війни з агресором. А також це етап реформування та адаптування банківської системи України відповідно до нової політики НБУ.

Таблиця 2.2

**Економічні нормативи в цілому по банківській системі України
за 2013-2022 рр.**

Норматив	Роки											
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022		
Н1	204,98	188,95	129,81	109,65	115,82	126,11	150,31	182,28	211,74	211,09		
Н2	18,26	15,60	12,31	12,69	16,10	16,18	19,66	21,98	18,01	19,68		
Н3	17,41	...	...	...	...	...	13,50	15,67	11,99	13,12		
Н4	56,99	57,13	78,73	60,79	55,55	68,66	...	...	...	...		
Н5	80,86	79,91	79,98	102,14	108,08	99,12	...	...	...	...		
Н6	89,11	86,14	92,87	92,09	98,37	93,52	94,35	86,82	89,13	...		
Н7	22,33	22,01	22,78	21,48	20,29	19,83	17,61	19,14	18,60	17,80		
Н8	172,05	250,04	364,14	308,27	208,31	176,23	105,00	87,39	72,35	86,33		
Н9	...	...	31,19	36,72	17,89	10,41	7,02	4,10	3,71	2,81		
Н11	0,01	0,01	0,002	0,001	0,0001	0,0009	0,0002	0,0002	0,0005	0,0000		
Н12	2,97	2,97	1,10	0,60	0,22	0,15	0,13	0,10	0,17	0,02		

Джерело: складено за [6].

За нормативом Н1 прослідковується доволі нерівномірна тенденція, адже з 2014 по 2016 рр. показник значно зменшується, у наслідок нової політики НБУ, а потім знову зростає. У 2022 р. показник має незначне просідання а становить 211,09 млрд грн.

Норматив Н2 має певну залежність від Н1, а отже при зменшенні значення Н1 має місце зменшення показника Н2, і навпаки, при збільшенні Н1 має місце збільшення Н2. Таке коливання показника відповідно до Н1 проглядається протягом усього періоду, окрім 2021 та 2022 рр. У 2022 р. норматив склав 19,68 %. За нормативом Н3 спостерігається також залежність до Н1, як у Н2, адже основний капітал є складовою регулятивного капіталу. У 2022 р. показник становить 13,12 %.

Нормативи Н4 та Н5 відповідають встановленим межам, у 2019 р. призупиненні для розрахунку та зміненні на нові нормативи LCR_{BB} та LCR_{IB} .

Норматив короткострокової ліквідності Н6, протягом моніторингового періоду тримається приблизно на рівні 90 %. У 2021 р. він склав 89,13 %. Востаннє норматив розраховано в січні 2022 р. і надалі був скасований.

Значення нормативу Н7 – максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента у порівнянні з 2013 р. має спадаючу тенденцію, окрім 2020 р. і 2021 р. У 2022 р. проти 2013 р. значення Н7 зменшилося на 4,53 пунктів, а сам показник склав 17,80 %. У 2020-2021 рр. має місце незначне зростання Н7.

У 2015-2016 роках норматив максимального розміру кредитного ризику (Н9) перевищує своє значення у розмірі 25 %, та становить 31,19 % та 36,72 %, відповідно. Починаючи з 2017 р. показник стабілізується і надалі поступово зменшується, у 2022 р. Н9 зафіксувався на рівні 2,81 %.

Нормативи Н11 та Н12 відповідають встановленим межам, та мають дуже маленькі значення, що з кожним роком ще більше зменшуються.

Надалі конкретизуємо зміну нормативів під час першого року повномасштабної війни та оцінимо рівень виконання показників у такі скрутні часи, (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Економічні нормативи банківської системи за січень-грудень 2022 р.

Місяць	Норматив								
	Н1	Н2	Н3	Н6	Н7	Н8	Н9	Н11	Н12
Січень	218,99	17,99	11,65	88,23	18,92	70,35	4,25	0,0002	0,20
Лютий	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Березень	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Квітень	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Травень	199,08	16,65	11,40	...	17,53	82,66	5,00	0,0000	0,26
Червень	202,36	17,16	11,40	...	17,86	78,20	4,94	0,0000	0,26
Липень	204,06	17,10	11,50	...	18,57	100,67	4,74	0,0000	0,31
Серпень	197,12	16,92	11,47	...	19,21	103,17	4,64	0,0000	0,28
Вересень	209,21	18,85	12,75	...	19,61	99,18	4,30	0,0000	0,02
Жовтень	208,24	18,84	12,98	...	18,49	99,91	3,40	0,0000	0,02
Листопад	210,41	19,16	13,08	...	18,95	88,08	3,65	0,0000	0,02
Грудень	211,09	19,68	13,12	...	17,80	86,33	2,81	0,0000	0,02

Джерело: складено за [6].

Відповідно до даних табл. 2.3 зазначимо, що після початку повномасштабної війни, з лютого по квітень 2022 р., розрахунки вітчизняними банками та НБУ економічних нормативів не проводилися. Поновлення процесу розрахунків економічних нормативів розпочалося з травня 2022 р.

НБУ і комерційні банки у 2022 р. вжили необхідні заходи для ефективного функціонування в умовах кризових явищ, зумовлених війною, але зауважимо, що криза може мати далекосяжні наслідки.

Передбачалося, що найбільші ризики мали б місце в кредитних портфелях комерційних банків, але цього не відбулося. Водночас НБУ уважно стежив за всіма можливими ризиками, щоб у разі необхідності своєчасно реагувати на виявлені проблеми. Загалом, за експертними оцінками, більшість банків мають достатній капітал, щоб покрити втрати від кредитного ризику та достатній рівень операційної прибутковості, щоб відновити капітал після проходження глибокої фази поточної кризи [41].

Після проведення деталізованої діагностики стану банківської системи України доцільно здійснити конкурентний моніторинг між чотирьома системно важливими банками банківського сектору України. А саме: АТ «Ощадбанк», АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк» АТ"УКРСИББАНК", (табл. 2.4).

Враховуючи, що діяльність системно важливих банків впливає на стабільність усієї банківської системи [30], Національний банк України надає їм таке вагоме значення, адже банкрутство чи неналежне функціонування такого банку може завдати великої шкоди фінансовій системі, а також економіці країни загалом.

Таблиця 2.4

Економічні нормативи НБУ у розрізі окремих системно важливих банків України за 2022 р.

Показник	Комерційні банки			
	АТ "Ощадбанк"	АТ КБ "ПриватБанк"	АТ "Райффайзен Банк"	АТ "УКРСИББАНК"
H1	19 427 446	54 523 488	15 223 152	12 735 303
H2	14,48	23,78	18,62	41,55
H3	10,52	11,90	15,58	28,72
H7	9,79	6,37	15,18	10,21
H8	80,07	0,00	67,06	21,66
H9	0,26	0,00	1,61	3,44
H11	0,00	0,00	0,01	0,00
H12	0,01	0,00	0,01	0,00
L13-1	214,8190	92,5844	3,2731	2,1623
L13-2	0,0334	1,3178	0,1663	1,2060
LCR _{ВВ}	312,4279	311,0103	305,9589	307,6355
LCR _{ІВ}	241,3965	260,1445	333,6871	286,7259
NSER	177,3917	182,2410	171,8394	327,3504

Джерело: складено за [5].

На основі вихідних даних табл. 2.4 було здійснення розрахунки за кожним економічним нормативом банків, з врахуванням встановлених нормативних значень показників, та відображено в табл. 2.5.

Отриманні в результаті проведення конкурентного моніторингу дані свідчать, що АТ КБ "ПриватБанк" є найкращим банком за рівнем виконання економічних нормативів, його конкурентний бал склав 9,3827. АТ "УКРСИББАНК" незначною мірою поступається АТ КБ "ПриватБанк" та посідає друге місце, його бал склав 8,7478. АТ "Райффайзен Банк" посідає третє місце з сумарним балом 7,0768, а АТ "Ощадбанк" посідає останнє четверте місце з балом 7,0513.

Пронормовані значення економічних нормативів окремих системно важливих банків України за січень-грудень 2022 р.

Комерційні банки			
АТ "Ощадбанк"	АТ КБ "ПриватБанк"	АТ "Райффайзен Банк"	АТ "УКРСИББАНК"
0,3563	1	0,2792	0,2336
0,3485	0,5723	0,4481	1
0,3663	0,4143	0,5425	1
0,6507	1	0,4196	0,6239
0,0001	1	0,0001	0,0005
0,0385	1	0,0062	0,0029
1	1	1	1
1	1	1	1
0,0101	0,0234	0,6606	1
1	0,0253	0,2008	0,0277
1,0156	1,0110	0,9946	1
0,7234	0,7796	1	0,8593
0,5419	0,5567	0,5249	1
7,0513	9,3827	7,0768	8,7478

Джерело: сформовано автором відповідно до розрахунків.

Інтеграція банківської системи України у європейську банківську систему зумовлює собою запозичення міжнародного досвіду ведення банківської справи, встановлення нових норм та правил, а також застосування сучасних інформаційних технологій. Це необхідно для якісного підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банківських установ на внутрішньому та зовнішніх фінансових ринках, що забезпечить виконання завдань, які виникають на сучасному етапі розвитку економіки України.

Для проведення дослідження ринкових тенденцій банківської системи застосовують стратегічний аналіз, що ґрунтується на методах PEST-аналізу. Відповідно, Національний банк України використовує PEST-аналіз для побудови стратегії розвитку банківської системи. PEST-аналіз включає в собі чотири ключові складові: політичну (P – Political), економічну (E – Economic), соціальну (S – Sociocultural) та технологічну (T – Technological forces).

Побудову PEST-аналізу реального стану банківської системи України було здійснено на основі анкетування та експертної оцінки (додаток А), табл. 2.6.

За допомогою анкети було опитано 23 респондента, за результатами відповідей яких можемо зробити певні висновки (додаток Б):

- рівень банківської безпеки є вищим середнього;
- всі наведені чинники мають тісний рівень важливості та впливу на банківську систему України;
- банківські установи є активними учасниками соціальної сфери і повинні розвиватися в цьому напрямі надалі;
- за рахунок мобільних банківських додатків банківські послуги досягли високого рівня діджиталізації;
- близько 75 % опитаних мають доволі високий рівень довіри до банківських установ;
- фінансова обізнаність населення має важливу роль в банківській системі;
- відповідно до результатів використання кредитних та депозитних послуг рівень фінансової спроможності населення доволі нерівномірний;
- євроінтеграція банківської системи супроводжуватиметься певними змінами в банківській системі;
- війна має істотний вплив на функціонування банківських установ, але вони активно протистояють наявним викликам.

Кожна з складових PEST-аналізу має безпосередній вплив на банківську систему. Політичні аспекти відіграють вагомую роль в банківському секторі України, відповідно до політичної ситуації може відбуватися припинення діяльності банківських установ або їх розвиток. Наприклад, внаслідок порушення територіальної цілісності України, відбулося скорочення відділень банків та припинення діяльності комерційних банків з капіталом російської федерації. Або ж широкі можливості розвитку в напрямку Євроінтеграції України та обґрунтоване державне регулювання банківського сектору призведуть до створення ефективного та конкурентного банківського сектору.

Таблиця 2.6

PEST-аналіз стійкості та надійності банківської системи України

Political	Economic
1. Широкі можливості розвитку в напрямку Євроінтеграції України; 2. Обґрунтоване державне регулювання банківського сектору; 3. Недосконалість окремих законодавчих актів; 4. Порухення територіальної цілісності України, чинник скорочення відділень банків; 5. Припинення діяльності комерційних банків з капіталом російської федерації; 6. Висока частка іноземного капіталу в банківській системі.	1. Зниження рівня ВВП; 2. Тимчасова фіксація валютного курсу та облікової ставки НБУ; 3. Високий рівень інфляції; 4. Чинні обмеження НБУ щодо грошово-кредитних операцій; 5. Нерівномірний проширок фінансової спроможності населення; 6. Підвищення прозорості фінансових операцій.
Sociocultural	Technological forces
1. Воєнний стан; 2. Підвищення рівня розвитку освіти; 3. Старіння населення; 4. Зростання рівня соціальної відповідальності; 5. Підвищення рівня довіри до банківської системи; 6. Зростання рівня фінансової інклюзії.	1. Посилення механізмів кібербезпеки; 2. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій; 3. Діджиталізація послуг; 4. Недостатнє правове регулювання технологій.

Джерело: сформовано автором.

Не менш важливими є і економічні чинники, адже рівень розвитку банківської системи залежить як від економічної ситуації в середині держави, так і в світі зокрема. Економічними факторами впливу є: рівень ВВП, валютний курс, облікова ставка НБУ, рівень інфляції та платоспроможність населення тощо.

Соціальні фактори впливу на банківську систему проявляються в населенні України. Через наявність таких соціальних чинників як: війна, рівень освіти, рівень фінансової інклюзії, рівень довіри до банківських структур, а також тривалість життя населення відбувається вплив на потенційних клієнтів вітчизняних комерційних банків.

Технологічні чинники впливу на банківську систему проявляються в рівні безпеки даних учасників банківського сектору, в розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, діджиталізації послуг, що надаються банками, та в правовому регулюванні технологій.

Висновки до Розділу 2

1. Визначено, що останні роки до структури економічних нормативів вносилися певні зміни, а саме: введення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами – Н9; впровадження більш ефективних нормативів ліквідності LCR_{BB} , LCR_{IB} та NSFR; запроваджено новий норматив НЗ – норматив достатності основного капіталу.

2. Проаналізовано, що стан виконання економічних нормативів в цілому по банківській системі України за 2013-2022 рр. підтримується на належному рівні, окрім нормативу кредитного ризику Н9. У 2015-2016 рр. норматив Н9 перевищував допустиме значення 25 %, та становив 31,19 % та 36,72 %, відповідно. Але з 2017 р. значення нормативу стабілізувалося у 2022 р. і було зафіксовано на рівні 2,81 %. У 2022 р. НБУ і комерційні банки вжили необхідні заходи для ефективного функціонування в умовах кризових явищ, зумовлених війною, тому всі нормативи були виконанні згідно із нормативними значеннями.

3. Встановлено на основі проведеного конкурентного моніторингу дотримання економічних нормативів чотирма системно важливими банками, що найкращим банком за рівнем виконання економічних нормативів є АТ КБ "ПриватБанк", оскільки його конкурентний бал склав 9,3827. АТ "УКРСИББАНК" незначною мірою поступається АТ КБ "ПриватБанк та посідає друге місце, його бал склав 8,7478. АТ "Райффайзен Банк" посідає третє місце з сумарним балом 7,0768, а АТ "Ощадбанк" посідає останнє четверте місце з балом 7,0513.

4. Визначено на підставі опитування 23 респондентів найважливіші чинники, які впливають на рівень стійкості та надійності банківської системи України. На основі результатів анкетування було здійснено PEST-аналіз факторів впливу на вітчизняну банківську систему, які були об'єднанні у чотири групи: політична, економічна, соціальна та технологічна. Всі наведені чинники мають тісний рівень важливості та впливу на банківську систему України, а відтак і на дотримання банками встановлених економічних нормативів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДОТРИМАННЯ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ

На сьогодні банківська система України є головним елементом економіки держави, тому підтримання високого рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів є важливим завданням для Національного банку України.

Для створення ефективного та конкурентного банківського ринку, що буде відповідати європейським стандартам, необхідно запроваджувати в банківську систему України міжнародні механізми, що є уніфікованими та пройшли апробацію в європейських країнах. Встановлення нових вимог та рекомендацій призведе до забезпечення високого рівня безпеки, стабільності та ефективності функціонування банківської системи, що буде свідчити про здатність комерційних банків України виконувати встановлені економічні нормативи.

Виконання та розрахунок встановлених економічних нормативів є обов'язковим, результати отриманні комерційним банком подаються у формі звітності до НБУ, у разі не виконання чи не подання передбачається понесення покарання. Виняток, у 2022 році НБУ було скасовано проведення щорічної оцінки стійкості банківських установ, а також скасовано покарання за порушення нормативів, лімітів відкритої валютної позиції та порушення строків подання звітності, якщо вони виникли та спричинені негативним впливом агресії російської федерації.

Війна зумовлює значну невизначеність, в умовах якої може проявлятися вплив на макроекономічне середовище, стабільність фінансової системи, а отже й реалізацію Стратегії НБУ [36]. Надалі ідентифікуємо основні ризики, що можуть постати перед вітчизняними банками та негативно впливати на процес функціонування банківської системи України щодо виконання економічних нормативів з врахуванням воєнно-політичного фактору, стрімкого розвитку технологій та соціальних змін у світі.

До основних визначених ризиків належать:

- зatoryжні військові дії з можливою ескалацією інших територій чи країн;
- зниження рівня довіри міжнародними партнерами до української влади, що спричинить зниження тенденції військової та економічної допомоги;
- погіршення відносин з міжнародними партнерами та не підтримка України до вступу в Європейський Союз;
- недостатність ресурсів для впровадження запланованих змін, уповільнення структурних реформ в країні;
- зростання рівня безробіття, рівня дефіциту держбюджету, платіжного балансу, в цілому погіршення економіки України;
- неузгодженість урядових ініціатив з цілями НБУ;
- зatoryжна, довготривала реінтеграція деокупованих територій;
- потенційна фінансова криза на світовому ринку;
- демографічна криза;
- зниження рівня довіри до Національного банку України та фінансових установ.

Оскільки, у процесі функціонування банківська система України супроводжується високими ризиками, а результати її діяльності залежать від цілої низки зовнішніх факторів впливу, доцільно здійснити прогнозування на наступні два роки нормативу Н1 – регулятивний капітал за методом побудови тренду. Норматив Н1 є одним з найважливіших економічних нормативів, оскільки він виступає важливим показником, який свідчить про наявність у банку достатньої кількості резервів для покриття можливих витрат.

Для побудови тренду було згруповано вихідні данні показника Н1, що включають в собі значення нормативу за останні п'ятнадцять років. За результатами прогнозування сформовано зміст табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Моделі трендового прогнозу «Обсягів регулятивного капіталу в цілому по банківській системі України» за даними 2009-2023 рр.

Модель тренду	Рівняння	R ²
Лінійна	$y = 2,3216x + 141,95$	R ² = 0,0842
Степенева	$y = 135,96x^{0,0765}$	R ² = 0,0689
Експоненціальна	$y = 141,24e^{0,013x}$	R ² = 0,0653
Логарифмічна	$y = 13,326\ln(x) + 135,74$	R ² = 0,0848
Поліноміальна (другого ступеня)	$y = 0,5103x^2 - 5,8425x + 165,08$	R ² = 0,1441
Поліноміальна (третього ступеня)	$y = 0,4108x^3 - 9,3501x^2 + 59,318x + 64,509$	R ² = 0,6833

Джерело: сформовано автором.

Побудуємо тренд за рівнянням з найвищим коефіцієнтом апроксимації, рис. 3.1.

Рис. 3.1. Трендовий прогноз «Обсягів регулятивного капіталу»

на наступні два роки, млрд грн

Джерело: побудовано автором.

Проведений трендовий аналіз показав, що використавши стандартні моделі прогнозування Н1 – нормативу мінімального розміру регулятивного капіталу нами отримано шість рівнянь з різними коефіцієнтами детермінації.

Найвищий коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0,6833$) характеризує поліноміальну модель третього ступеня. Відповідно до отриманого рівняння ($y = 0,4108x^3 - 9,3501x^2 + 59,318x + 64,509$) Н1 – норматив достатності регулятивного капіталу на найближчі два роки демонструватиме зростання. Така тенденція є позитивною для банківської системи України і стане передумовою для створення банківського ринку, що буде відповідати міжнародно-європейським стандартам. А також призведе до посилення безпеки, стабільності та розвитку банківської системи для створення ефективного та конкурентного ринку.

Для ефективного протистояння банківською системою України вище згаданим ризикам необхідно впровадити такі основні напрями підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів, рис. 3.2.

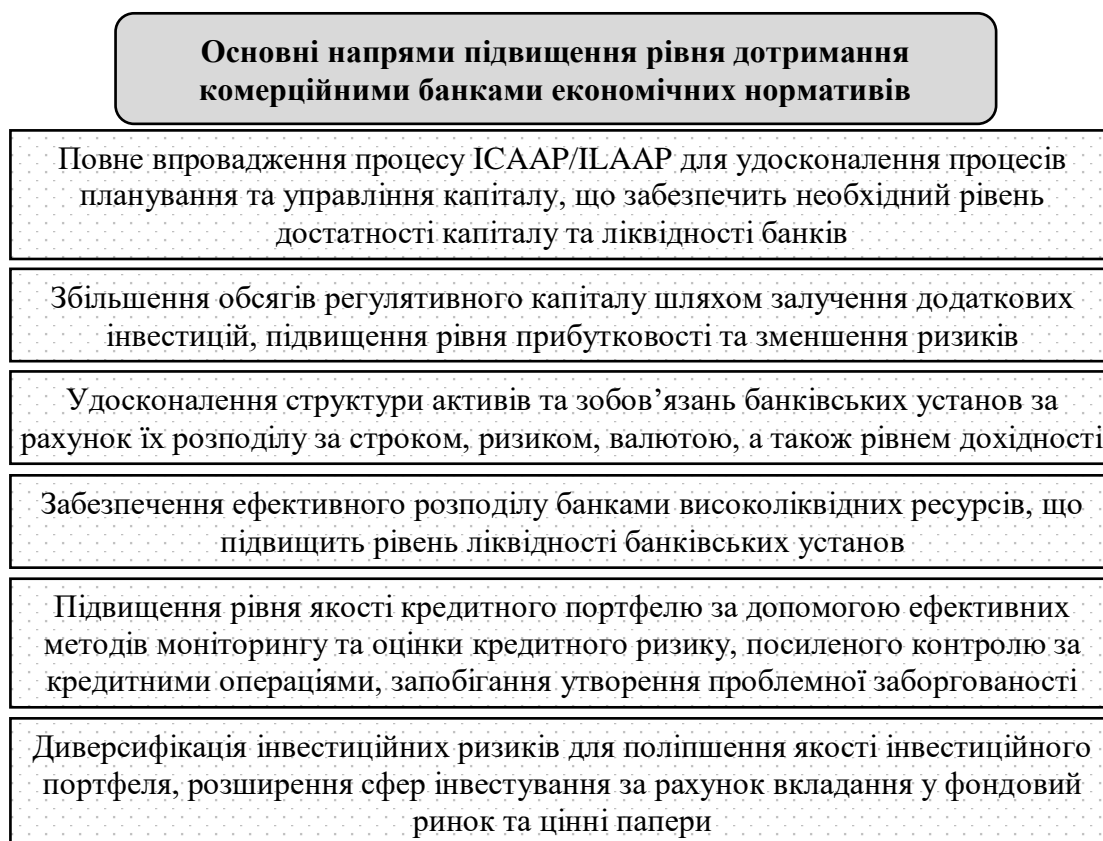

Рис. 3.2. Напрями підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів

Джерело: сформовано автором за даними джерел [9; 10; 11; 19].

Всі вище зазначені напрями підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів направлені на підтримку фінансової стабільності та надійності банківської системи загалом.

Висновки до Розділу 3

1. Встановлено, що підтримання високого рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів є важливим завданням для Національного банку України. Сутність вирішення завдання полягає в запровадженні в банківську систему України міжнародні механізми. Встановлення нових вимог та рекомендацій призведе до забезпечення високого рівня безпеки, стабільності та ефективності функціонування банківської системи, що буде свідчити про здатність комерційних банків України виконувати встановлені економічні нормативи.

2. Визначено на основі трендового прогнозу обсягів регулятивного капіталу, що норматив достатності регулятивного капіталу (Н1) на найближчі два роки демонструватиме зростання. Така тенденція є позитивною для банківської системи України і стане передумовою для створення банківського ринку, що буде відповідати міжнародно-європейським стандартам. А також призведе до посилення безпеки, стабільності та розвитку банківської системи для створення ефективного та конкурентного ринку.

1. Обґрунтовано, що основними напрями підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів є: повне впровадження процесу ICAAP/ILAAP для удосконалення процесів планування та управління капіталу, що забезпечить необхідний рівень достатності капіталу та ліквідності банків; збільшення обсягів регулятивного капіталу шляхом залучення додаткових інвестицій, підвищення рівня прибутковості та зменшення ризиків; удосконалення структури активів та зобов'язань банківських установ за рахунок їх розподілу за строком, ризиком, валютою, а також рівнем дохідності; забезпечення

ефективного розподілу банками високоліквідних ресурсів, що підвищить рівень ліквідності банківських установ; підвищення рівня якості кредитного портфелю за допомогою ефективних методів моніторингу та оцінки кредитного ризику, посиленого контролю за кредитними операціями, запобігання утворення проблемної заборгованості; диверсифікація інвестиційних ризиків для поліпшення якості інвестиційного портфеля, розширення сфер інвестування за рахунок вкладання у фондовий ринок та цінні папери.

ВИСНОВКИ

1. Визначено, що банківське регулювання – це комплекс заходів, які проводить Національний Банк України з метою регулювання діяльності банків за допомогою нормативно-правових актів, що визначають базисні основи функціонування банківської системи, а також встановлюють заходи впливу на комерційні банки у разі порушення чинного законодавства.

2. Встановлено, що інструментами регулювання банківської діяльності Національного банку України є економічні нормативи, які мають певні нормативні значення та поділяються на чотири групи. Групи економічних нормативів НБУ: нормативи капіталу (Н1, Н2 та Н3); нормативи ліквідності (LCRBB та LCRIB, NSFR); нормативи кредитного ризику (Н7, Н8, Н9 та Л13-1 та Л13-2); нормативи інвестування (Н11 та Н12).

3. Національний банк України постійно оновлює та впроваджує зміни в структурі економічних нормативів відповідно до міжнародних та європейських норм і стандартів, а також економічної ситуації в нашій державі.

4. Визначено, що останні роки до структури економічних нормативів вносилися певні зміни, а саме: введення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами – Н9; впровадження більш ефективних нормативів ліквідності LCRBB, LCRIB та NSFR; запроваджено новий норматив Н3 – норматив достатності основного капіталу.

5. Проаналізовано, що стан виконання економічних нормативів в цілому по банківській системі України за 2013-2022 рр. підтримується на належному рівні, окрім нормативу кредитного ризику Н9. У 2015-2016 рр. норматив Н9 перевищував допустиме значення 25 %, та становив 31,19 % та 36,72 %, відповідно. Але з 2017 р. значення нормативу стабілізувалося у 2022 р. і було зафіксовано на рівні 2,81 %. У 2022 р. НБУ і комерційні банки вжили необхідні заходи для ефективного функціонування в умовах кризових явищ, зумовлених війною, тому всі нормативи були виконанні згідно із нормативними значеннями.

6. Встановлено на основі проведеного конкурентного моніторингу дотримання економічних нормативів чотирма системно важливими банками, що найкращим банком за рівнем виконання економічних нормативів є АТ КБ "ПриватБанк", оскільки його конкурентний бал склав 9,3827. АТ "УКРСИББАНК" незначною мірою поступається АТ КБ "ПриватБанк та посідає друге місце, його бал склав 8,7478. АТ "Райффайзен Банк" посідає третє місце з сумарним балом 7,0768, а АТ "Ощадбанк" посідає останнє четверте місце з балом 7,0513.

7. Визначено на підставі опитування 23 респондентів найважливіші чинники, які впливають на рівень стійкості та надійності банківської системи України. На основі результатів анкетування було здійснено PEST-аналіз факторів впливу на вітчизняну банківську систему, які були об'єднані у чотири групи: політична, економічна, соціальна та технологічна. Всі наведені чинники мають тісний рівень важливості та впливу на банківську систему України, а відтак і на дотримання банками встановлених економічних нормативів.

8. Встановлено, що підтримання високого рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів є важливим завданням для Національного банку України. Сутність вирішення завдання полягає в запровадженні в банківську систему України міжнародні механізми. Встановлення нових вимог та рекомендацій призведе до забезпечення високого рівня безпеки, стабільності та ефективності функціонування банківської системи, що буде свідчити про здатність комерційних банків України виконувати встановлені економічні нормативи.

9. Визначено на основі трендового прогнозу обсягів регулятивного капіталу, що норматив достатності регулятивного капіталу (Н1) на найближчі два роки демонструватиме зростання. Така тенденція є позитивною для банківської системи України і стане передумовою для створення банківського ринку, що буде відповідати міжнародно-європейським стандартам. А також призведе до посилення безпеки, стабільності та розвитку банківської системи для створення ефективного та конкурентного ринку.

10. Обґрунтовано, що основними напрями підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів є: повне впровадження процесу ICAAP/ILAAP для удосконалення процесів планування та управління капіталу, що забезпечить необхідний рівень достатності капіталу та ліквідності банків; збільшення обсягів регулятивного капіталу шляхом залучення додаткових інвестицій, підвищення рівня прибутковості та зменшення ризиків; удосконалення структури активів та зобов'язань банківських установ за рахунок їх розподілу за строком, ризиком, валютою, а також рівнем дохідності; забезпечення ефективного розподілу банками високоліквідних ресурсів, що підвищить рівень ліквідності банківських установ; підвищення рівня якості кредитного портфелю за допомогою ефективних методів моніторингу та оцінки кредитного ризику, посиленого контролю за кредитними операціями, запобігання утворення проблемної заборгованості; диверсифікація інвестиційних ризиків для поліпшення якості інвестиційного портфеля, розширення сфер інвестування за рахунок вкладання у фондовий ринок та цінні папери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вавдіюк Н. С., Корецька Н. І. Банківське регулювання та нагляд : навч. посібн. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ. 2018. 336 с.
2. Ганзюк С. М., Голубєва Н. С., Бяла Г. Г. Практика здійснення дистанційного нагляду НБУ за діяльністю банків в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. № 16. С. 705–711.
3. Драчевська О. До питання визначення поняття "банківська діяльність". *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Вип. № 2. С. 193-197.
4. Драчевська О. О. Державне регулювання банківської діяльності в Україні. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки*. 2020. Вип. № 11(33). С. 14–19.
5. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції (у розрізі банків). *Національний банк України. Статистика. Наглядова статистика* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 16.10.2023 р.).
6. Значення економічних нормативів в цілому по системі. *Національний банк України. Статистика. Наглядова статистика* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 15.10.2023р.).
7. Івченко К. А. Шляхи вдосконалення банківського законодавства. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. №49. С. 237–245.
8. Кльоба Л. Г., Кльоба В. Л., Кльоба Р. Л. Умови та чинники державного регулювання банківської діяльності. *Економіка та держава*. 2013. № 9. С. 42 –45.
9. Коваленко В. В. Управління ризиком ліквідності банків в умовах фінансової нестабільності. *Ефективна економіка*.. 2020. №7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/14.pdf (дата звернення: 16.10.2023 р.).

10. Косов А. С. Міжнародний досвід регулювання банківської ліквідності та можливості його реалізації в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. № 5. С. 286–294.
11. Ларіонова К. Л., Донченко Т. В. Управління ліквідністю банків України в сучасних умовах: нормативний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. Вип. №2. С. 76–82.
12. Ліневич К. Ю. Напрями підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів. *Цифрова трансформація фінансової системи України та країн V-4 в умовах євроінтеграції* : зб. тез III Міжн. наук.-практ. інт.-конф., Дубляни : ЛНУП, 2023. С. 81–84.
13. Ліневич К. Ю. Оцінка стану виконання вітчизняними комерційними банками економічних нормативів. *Фінансові інструменти регіонального розвитку* : зб. матеріалів IX Всеукр. наук.-практ. інт.-конф., Житомир : Поліський університет, 2023. С. 110–115.
14. Ліневич К. Ю. Підвищення рівня дотримання комерційними банками економічних нормативів *Студентські наукові читання – 2023* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Житомир : Поліський університет, 2023. С. 76–79.
15. Ліневич К. Ю. Теоретичні засади використання економічних нормативів для регулювання банківської діяльності». *Студентські наукові читання – 2022* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Житомир : Поліський університет, 2022. С. 37–42.
16. Лобова О. М., Москалюк М. Ю. Практика використання інструментів регулювання банківської діяльності в Україні. *Економіка та суспільство*. Вип. № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-4> (дата звернення: 15.10.2023 р.).
17. Москалюк М. Ю., Версаль Н. І. Системно важливі банки в Україні: особливості функціонування. *Grail of Science*. 2022. № 14–15. С. 122–124.
18. Мохова Ю. Л. Особливості розвитку державного регулювання банківської діяльності в Україні. *Державне управління*. 2017. №1. С. 69–73.

19. Мулик Т. О., Мулик Я. І. Оцінка достатності капіталу вітчизняних банків як запорука їх надійності. *Ефективна економіка.* 2021. №7.
URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/7_2021/75.pdf1 (дата звернення: 18.11.2022 р.).
20. Неівестна О. В., Григоруk А. А., Литвин Л. М. Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2022. Вип. № 39.
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1401/1351> (дата звернення: 16.10.2023 р.).
21. Основні показники діяльності банків України. *Національний банк України. Статистика. Наглядова статистика.* : веб-сайт URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 15.10.2023 р.).
22. Панасенко І.М. Банківський нагляд як інструмент забезпечення стабільності банківської системи України. *Глобальні та національні проблеми економіки. Гроші, Фінанси І Кредит.* 2018. Вип. № 23. С. 518–523.
23. Петик Л. О., Янісiв, Ю. В. Аналіз банківських ризиків на основі результатів економічних нормативів. *Ефективна економіка.* 2019. Вип. №11.
URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2021/92.pdf (дата звернення: 15.10.2023 р.).
24. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 01.10.2022 № 5-6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 18.11.2022 р.).
25. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп : постанова Правління Національного банку України від 25.02.2022. № 23. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/25022022_23.pdf?v=6 (дата звернення: 19.11.2022 р.).
26. Про запровадження нового нормативу короткострокової ліквідності банків LCR. : постанова Правління Національного банку України від 15.02.2018. № 13. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/15022018_13.pdf?v=6 (дата звернення: 19.11.2022 р.).

27. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : постанова Правління Національного банку України від 21.04.2023 № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/page#Text> (дата звернення: 18.11.2022 р.).

28. Про Національний банк України : Закон України від 16.09.2022 № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 19.11.2022 р.).

29. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022. № 18. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/24022022_18.pdf?v=6 (дата звернення: 19.11.2022 р.).

30. Про системно важливі банки. *Національний банк України. Нагляд. Банківський нагляд.* : веб-сайт URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about/sib> (дата звернення: 16.10.2023 р.).

31. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні : рішення Правління Національного банку України від 01.02.2022 № 803-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#Text> (дата звернення: 18.11.2022 р.).

32. Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR): рішення Правління Національного банку України від 15.02.2018 року № 101-рш. URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=64531891>. (дата звернення: 16.10.2023 р.)

33. Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) : рішення Правління Національного банку України від 24.12.2019. № 1001-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1001500-19#Text>. (дата звернення: 16.10.2023 р.).

34. Руда О. Л. Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України. *Агросвіт*. Вип. № 5–6. 2022. С. 15–23.
35. Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. Банківська система: навч. посібн. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2020. 580 с.
36. Стратегія Національного банку України. Національний банк України. Новини. Медіа-простір. : веб-сайт URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=4 (дата звернення: 03.06.2023 р.).
37. Сус Л. В. Досвід центрального банку Ізраїлю в період війни на виснаження. *Фінансові інструменти регіонального розвитку* : зб. матеріалів ІХ Всеукр. наук.-практ. інт.-конф., Житомир : Поліській університет, 2023. С. 49–51.
38. Сус Л. В., Сус Ю. Ю. Економічні нормативи НБУ як інструмент регулювання банківської діяльності. *Бізнесінформ. Економіка Фінанси, грошовий обіг і кредит*. 2021. №3. С. 119–126.
39. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: монографія. Івано-Франківськ : ОППО; Снятин. 2008. 260 с.
40. Харабара В. М., Грешко Р. І., Харабара В. І. Шляхи вдосконалення банківського регулювання в Україні. *Актуальні проблеми національної економіки в інтересах оборони і безпеки держави та шляхи їх вирішення*. 2022. С. 187 – 191.
41. Що відбувається з українськими банками під час війни. *Прес-центр. Голови Національного Банку України. Ярослав Матузка* : веб-сайт URL: <https://nabu.ua/ua/yaroslav-matuzka.html> (дата звернення: 15.10.2023 р.).
42. Як працює банківська система під час війни. *Економічна правда: Фінансова оборона країни* : веб-сайт URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/> (дата звернення: 19.11.2022 р.).